

ПОЛІТИЧНИЙ АНЕКДОТ ЯК ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ ЕПОХИ М. ХРУЩОВА

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Стаття присвячена дослідженню політичного анекдоту, який розглядається в контексті реакції суспільства на політику радянської влади в період діяльності М. Хрущова.

Ключові слова: політичний анекдот, радянське суспільство, діяльність М. Хрущова.

Abstract

The article is devoted to the study of political joke, which is considered in the context of the reaction of society to the policy of Soviet authority during the period of M. Khrushchev.

Keywords: political joke, Soviet society, activity of M. Khrushchev.

Тлумачний словник української мови визначає анекдот як коротке жартівливе (здебільшого вигадане) оповідання про яку-небудь смішну подію [1]. Історики вважають, що анекдот виник в дуже давні часи історії людства.

Одним із найбільш цікавих видів анекдотів є політичний анекдот, який містить дещо викривлену, але надзвичайно цінну інформацію про реакцію людей на події суспільного життя. Політичний анекдот акцентує увагу на гострих проблемах в житті суспільства. В таких анекдотах висміюються керівники держави, існуючий режим, ідеологічні засади, а також побутові умови і стосунки між людьми в даний історичний період. Цінність анекдоту як історичного джерела полягає в тому, що він дає нам зрозуміти спосіб мислення і ціннісні орієнтири людей. До того ж це історичне джерело вирізняється високим ступенем достовірності через недосяжність для цензури.

В сталінські часи будь-який політичний анекдот ніс для оповідача високу загрозу. В період хрущовської відлиги розпочалась деяка лібералізація суспільства і за анекдоти вже не ув'язнювали. Відтак вони розквітнули буйним цвітом на тлі пом'якшення тоталітарного режиму. Діяльність самого М. Хрущова стала найпершим об'єктом творців анекдотів, які можна розділити на кілька розділів: внутрішня політика, зовнішня політика, соціально-економічний розвиток, культура.

В лютому 1956 р. на XX з'їзді КПРС М. Хрущов розвінчав культ особи Й. Сталіна, викривши його злочини. Цим він створив прецедент – відтоді кожен радянський вождь критикуватиме свого попередника. Суспільство на це відреагувало так: « – Бабусю, а Ленін був хороший? – Хороший, онуче, хороший. – Бабусю, а Сталін був поганий? – Поганий, дуже поганий. – Бабусю, а Хрущов який? – Коли помре, тоді і дізнаємося». Проте люди відчули, що хоч М. Хрущов і викрив злочини тирана, але сам не зміг повністю звільнитися від вже звичного почуття страху: «На XX з'їзді Хрущов перед своєю історичною доповіддю про викриття культу особи Сталіна кудись зник, а через кілька хвилин з'явився і пішов до трибуни. – Де ви були, товариш Хрущов? – В мавзолей заскочив пошупати у Сталіна пульс про всяк випадок» [2].

Велика кількість політичних анекдотів пов'язана із затвердженням Нової програми КПРС на XXII з'їзді партії у 1961 р. В цьому документі запевнялося, що вже нинішнє покоління радянських людей житиме при комунізмі. Народ відверто покепкував з цих фантазій: « – Який найдовший анекдот? – Доповідь Хрущова на XXII з'їзді КПРС!» « На порядку денному колгоспних партійних зборів стояло

два питання: будівництво сараю і будівництво комунізму. – Зважаючи на відсутність дошок одразу переходимо до другого питання, – розпочав свій виступ парторг». А ось ще один: «– У нас при комунізмі всього буде вдосталь! – говорить обкомівський лектор. – А у нас? – питають із залу».

М. Хрущов запам'ятався людям своїм прагненням піднести економіку СРСР. З усіх його перетворень найбільше віддзеркалення в анекдотах залишили ініціативи в області сільського господарства. Для збільшення виробництва зерна М. Хрущов розробив програму освоєння цілини, за якою передбачалося освоїти для подальшої культивуації близько 16 млн. га незайманих земель Казахстану і Сибіру Але непродуманість дій, погана підготовка, відсутність інфраструктури невдовзі привели до протилежних наслідків, що стало причиною великої сільськогосподарської кризи. Творці анекдотів з цього приводу використали особливості зовнішності радянського лідера: «– Як назвати зачіску М. Хрущова? – Урожай 1963 року». Крах цієї політики призвів до того, що СРСР перетворився на потужного імпортера зерна із Канади і США: «– Що встиг зробити М. Хрущов? – Сіяти хліб на цілині, а збирати його в Америці». З точки зору простих людей така дійсність була ганебною, адже вони звикли вважати свою країну великою житницею. Навіть політ Ю. Гагаріна у космос не зміг приховати розчарування: «США і СРСР домовилися про спільну експедицію на Місяць при умові, що хліб у дорогу забезпечать Штати».

Ще одна велика кампанія в сільському господарстві стосувалася посівів кукурудзи. М. Хрущов любив подорожувати за кордон. Одного разу під час візиту до американського штату Айова, який вважається сільськогосподарською перлиною США, вождя вразили посіви кукурудзи. Збільшуючи площі під її посіви в СРСР, часто за рахунок зменшення площ під інші зернові, М. Хрущов сподівався використати кукурудзу як кормову базу для збільшення продукції виснаженого тваринництва. Однак і цей план не вдалося втілити в життя. Зате в анекдотах тема кукурудзи стала найяскравішою. «Прилетіли американці на Марс. Ходять, радіють: тут буде військова база, тут аеродром... Раптом із печери визирає марсіанин: – Нічого у вас, хлопці не вийде! –Чому ж? – А тут вже прилітав один, низенький такий і лисий. Так він сказав, що все піде під кукурудзу». Одержимість Хрущова кукурудзою викликала у людей відверте глузування. «– Що таке комунізм? – Це радянська влада плюс кукурудзачія всієї країни».

В анекдотах про сільське господарство відчувається тверда впевненість людей в неефективності колгоспної системи, неможливості подолання перманентної кризи: «Микита Сергійович приїздить в колгосп і по-батьківськи розмовляє з колгоспниками. – Ну, як живете? – жартує Хрущов. – Добре живемо! – жартують у відповідь колгоспники».

Неефективність економічної політики влади призводила до тотального дефіциту споживчих товарів. Іронія і сарказм не забарилися: «– Чому в радянських магазинах бракує м'яса? – Тому що наше суспільство семимильними кроками йде до комунізму, а худоба за ним не встигає». «–Чому у продажу немає взуття? – Тому що босоніж легше наздогнати і перегнати Америку».

Невідповідність між грандіозними планами влади і плачевною дійсністю породили зневіру людей у те, що М. Хрущов здатний покращити ситуацію в економіці: «Ви вже запасились милом і пральним порошком? – Ні, а що? – Хрущов тепер взявся за хімічну промисловість». «– Чи є Хрущов великою людиною? – Так. Сорок років капіталісти не могли розвалити економіку СРСР, а Хрущов зумів менш, ніж за десять».

М. Хрущов був імпульсивною і неврівноваженою людиною. Часто, виступаючи публічно, він використовував непристойні вирази, примушуючи ніяковіти оточуючих. Народ відреагував так: «Референти Ейзенхауера не сплять ніч напередодні його виступу – покращують промову, щоб її не соромно було виголосити. Референти Хрущова не сплять ніч після його виступу – покращують промову, щоб її не соромно було надрукувати».

Часто М. Хрущова порівнюють з іншими вождями СРСР. «Назвіть трьох найвидатніших українських діячів. – Ленін, що проголосив право націй на самовизначення, Сталін, що об'єднав Західну і Східну Україну, та Хрущов, що приєднав Крим до України». Ще одне порівняння: « При Леніні було, як в тунелі: всюди темрява, попереду світло. При Сталіні – як в автобусі: один водій, половина пасажирів сидить, інша половина трясеться. При Хрущові – як у цирку: один говорить, всі сміються. При Брежнєві – як у кіно: всі чекають на закінчення сеансу» [3].

Звісно, анекдоти не завжди описують події, що насправді мали місце в минулому. За словами одного з дослідників, «анекдот – це джерело не факту, а суті епохи, тої чи іншої історичної постаті, ставлення народу до тих чи інших історичних подій» [4]. Отже, анекдоти про М. Хрущова дозволяють нам

відчути дух епохи, пов'язаної з його діяльністю, а також зрозуміти реакцію суспільства на його політику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Словник української мови в 11 томах. – Том 1, 1970. – С. 45.
2. Мельниченко М. Советский анекдот (Указатель сюжетов) - [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <https://iknigi.net/avtor-misha-melnichenko/93567-sovetskiy-anekdot-ukazatel-syuzhetov-misha-melnichenko.html>
3. Десятов Д. Л. Використання історичних анекдотів на уроках історії. / Д. Л. Десятов. – Х.: Вид. група «Основа», 2010. – С. 22.
4. Кабанов В. В. Источниковедение истории советского общества. Курс лекций / В. В. Кабанов. – М., 1997. – С. 356.

Алла Борисівна Пономаренко – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: allapon96@gmail.com

Віталій Вікторович Бажан – студент групи ІКІ – 186, факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: bazhanvitalik78@gmail.com

Ponomarenko Alla B. – PhD in History, Assistant Professor of the Department of Social and Political Sciences, Vinnytsya National Technical University, Vinnytsia, e-mail: allapon96@gmail.com

Bazhan Vitaliy V. – Faculty of Information Technologies and Computer Engineering, Vinnytsya National Technical University, Vinnytsia, e-mail: bazhanvitalik78@gmail.com